

Емина Живковиќ

Некои прашања за “Демократијата” во Кралството СХС

Клучно прашање

Во која мера диктатурата ја покажува силата/слабоста на државата?

O.0"

+6>\$74?(43676 !& E6(4G6%6 !\$ "\$?474F;47& "#6J6L& %% -#6?!7%\$7\$ =0= E6 %#&G& (6 '4;767H#676 (6 ;#6?7 2?&;!6('6# 4 %?456(4&7\$ (6 "\$?474F;47& F4(47&?4 %% !&;\$5'(&%(\$4?7 !4%\$7 (6 \$>4F(47& ?HO&. C\$ \$"M6N6 "\$'\$7 \$' 1929 '\$ 1934 9\$'4(6. ,%66 7&G6 & \$>#6(6 \$"#6'4 7\$6 J7\$ %% (6J47& HF&>(434 %%6 "#6J6L& (& !& \$>#6>\$7H%6 (6 %%\$5 (6F4(, ;6; 4 \$"#6'4 7\$6 J7\$ (&4 \$"#?474F;4 "#\$>?&G4 !& !?4F(4 !\$ '(&J(47&. P\$&(\$, "#%676 \$"#%4(6 (6 20 %%; >4?6 '\$>?&I6(6 !\$ (&"#&!76(6 >#\$>6 "\$G&OH '&G\$;#6745676 4 '4;767H#676 %% 3&?4\$7 #&94\$).

JA.&81"7 (.)8%+"+7

- ! *F&(4347& N& 56 "#"\$E(667 "\$%#E6(!\$76 "\$G&OH "\$?474F;47& !\$!7\$5>4 4 %%&H%6L&7\$ (6 '4;767H#676.
- ! *F&(4347& N& 6(6?4E4#667 4!7\$#4!;4 4E%\$#4 4 %%E \$!(%)6 (6 766 6(6?4E6 N& M\$#G4#667 E6;?HF\$34.
- ! *F&(4347& N& 56 %%\$F67 "\$%#E6(!\$76 "\$G&OH %%&H%6L&7\$ (6 '4;767H#676 4 !4%\$7\$7 (6 \$>4F(47& ?HO&.

P.%7

- ! -#474F;\$ #6E>4#6L& (6 !?\$\$!&(\$!76 (6 G4(67\$7\$
- ! +6E>4#6L& (6 !%&7\$7 '(&!
- ! +6E%4%6L& (6 4!7\$#4!;6 !%&!7
- ! +6E%4%6L& (6 &G"67456
- ! P\$\$FH%6L& (6 "#4F4(!;\$-\$!?&4F(4 %#!;4

@;"+"3+1\$)" "'3+"1'7F7

V&;\$# 1

:6176%(4;\$7 9\$ F476 %%&'7, 6 "\$7\$6 4 4E%\$#47& !\$;\$4 9\$ \$>56!(H%6 ;\$(7&!)7\$7 (6 #6>\$74?(43676, ;6; J7\$!& '#16%(4 !4G>\$?4, T4G(6, E(6G&, H!76%, ;6#76 4 "#6J6L6 ;\$4 >4 7#&>6? \$'6 4G \$"G\$9(67 (6 HF&(4347& %%&5N4 94 ;\$(E6%#J(676 '4;H!456.

V&;\$# 2

:6!76%(4;\$7 94 '&?4 HF&(4347& %% 7#4 9#H"4. 1#%676 9#H"6 !& '4;767\$# 4 6'G4(4!7#63456, '#H9676 9#H"6 !& \$>4F(4 ?HO&, 6 7#&7676 !& G&OH(6#\$!(4 "#&7!76%(434. *F&(4347& N& HF&!7%H%667 %% '#6G674E63456 ;6'& J7\$!&;\$56 9#H"6 7#&>6 '6 "\$9\$7%4 4E%&J765 E6 "\$W#&>47& (6 "#&7!76%(4; (6 <#HJ7%\$7\$ (6 (6#\$47&, ;\$4 !& '\$5'&(4 '6 !& #6!"#6J667 E6 !\$!7\$5>47& %% -#6?7%\$7\$ =0=.

45
G4(H74

V&;\$# 3

C#H"(6 #6>\$76

V&;\$# 4

<4;H!456

=&;\$56 9#H"6 '\$>4%6 4!76 E6'6F6 - '6 56 \$"\$?(4 '6'&(676 76>&?6 4 '6 94 "#&E&(74#6 #&EH?76747&.

:6!76%(4;\$7 94 E6"4JH%6 '\$9%\$#47& (6 76>?6 4 "\$7\$6 HF&(4347& '\$9%\$6#667 (6 ;?HF(47& "#6J6L6:

! P\$;\$56 G '4;767H#676 & 4E#6E (6 !4?676, \$(\$!(\$!?6>\$!76 (6 '#!6%676?

! -\$56 & #6E?4;676 \$"G&OH &G\$;#6745676 (&:\$96J 4 '&!?

! -\$5 & (\$!47&? (6 7\$%6#\$7 (6 '&G\$;#6745676?

)#*%& :

B&\$6+2%121 CDC " @1&0*&\$1(71 7&%\$2\$ +%"2+, \$ %1.(\$ 1) 196\$+2*, 1* *0\$6" &#\$6:(1 , -62-&(1 (\$+6")+2%1.
>#\$6*,*2", ,1* 9*6" (\$3*1(\$6(*, ",110+,* , -62-&161',* ..., . \$ 172"&"2-%\$6")&=\$%\$2\$)1 21; \$ %1 ,1.\$
8\$&6\$0"(212 +2\$(6 712716(1)*+@-,3*1(\$6(\$ *(+2*2-3*. \$ * 0"+21 (\$ 716*2*:,* \$2"(2\$2*. C"21 1%\$
51 *+7&1%13*&\$61 ,&\$612)\$)1("+, #\$ 21\$ %&"0" %119*:\$(\$ 1)6-\$, 1)6-\$ #\$ 7&156\$+-%\$A" (\$),2\$2-&\$.
;"51%121 19.\$+(-%\$A" 9*61),\$ +\$, \$)\$ +7&:"* "+,\$6\$3*. \$ (\$ E\$12*:\$2\$ +*2-\$3*. \$ %1 +%1.\$2\$ #"\$0.\$,)1)"\$,
0(1#*(+2%121 1) 716*2*:\$&*2" 1%\$\$ 1)6-\$. \$ 7&*0*6" , \$, 1 716*2*:1 (\$+*6+2%1.

/E%\$# 1

:"F7\$""%'7 370#\$%7 " 2("'%3+1\$+\$!8-\$3%"179"

Богу на правдата,
ти што не спаси,
од пропаста досега нас!
Чуј го и одсега нашиот глас
и одсега биди ни спас!

Убава наша татковино,
ој јуначка земјо мила,
на старите слави дедовино,
вечно среќна била!

Напред знаме на славата,
да се бори херојска крв,
за добробит на татковината
пушките нека говорат!

Богу на правдата, ти што не
спаси,
од пропаста досега нас!
Чуј го и одсега нашиот глас
и одсега биди ни спас!

National symbols,Mozaik proslosti,Bigz 2010

/E%\$# 2

2"(+" " 61(\$; " 3\$ \$)"A." ;\$)7F79"
" !8-\$3%"179"

http://sh.wikipedia.org/wiki/Kraljevina_Jugoslavija, 5.03.2012.

/E%\$# 3

D7*\$1*.'3&7 @3+"1 Đ A%.'\$17 \$* 83+"1\$+ &\$7 " &("%\$+ 08 *"1""+ <7(\$&7 \$1%"3+81"=

УСТАВ

Член 46

“Законодавната власт ја вршат кралот и Народното собрание заеднички”

Член 47

“Извршната власт ја врши Кралот преку соодветни министри, по наредба на овој Устав”

Член 49

“Кралот потврдува и прогласува закони, поставува државни чиновници и дава воени чинови според законски одредби. Кралот е врховен командант на сета воена сила”

Член 51

“Кралот ја преставува државата во сите нејзини односи со други држави. Тој прогласува војна и склучува мир.”

Член 52

“Кралот го свикува Народното собрание (...) Кралот има право да го распушти собранието.”

Член 55

“Личноста на Кралот е неприкосновена. На Кралот не може ништо да му се стави на одговорност, ниту пак може да биде тужен. Ова не важи за кралскиот приватен имот.”

Price iz XX veka, Platoneum,2002.

/E%\$# 1

,*07'73+("F79" 7 &\$(8;F79" \$* ;,(3;.&+71" " I(7+"3&7\$+ "0#"3**\$+

1928 година (...) Во сите покраини се слуша сеопшто барање за рамноправност со Србија. Сосема е извесно дека ниту на властите во Белград не им е лесно да преговараат со неодговорни демагози кои ги контролираат хрватските селски маси, но и централистичките влијанија (...) засметаа на спроведувањето на било какви законски и практични управни реформи (...) и создадоа незадоволство кое со својата жестокост пламна по летошните убиства во собранието.

(...) Во изминатите 10 години во Белград беа формирани 25 влади и сите тие се бавеа со ситна, локална политика, која претсавува главна разонода на Балканот, наместо да се соочат со итниот проблем на средување на прилиkitе во земјата.

Zivko Avramovski, ОBritanci u Kraljevini Jugoslaviji, Zagreb, 1988.

/E%\$# 2

::;730.'\$3+ ;(7&"?"" ;\$ I"">\$17'7

			V476 4 "4JH%6			F476	(&"4!G&(
1#\$%4(3456	M	X	Total	M	X	Total	Total
<%#!;6	94,13%	92,41%	93,23%	1,80%	1,23%	1,23%	5,54%
<%#!;6	56,37%	18,56%	37,49%	0,32%	0,42%	0,40%	62,11%
<H(6%#!;6	82,03%	59,67%	70,52%	0,45%	0,77%	0,61%	28,87%
@#\$%#!;6	60,76%	16,01%	37,70%	0,41%	0,27%	0,34%	61,96%
1#4G\$#!;6	55,48%	29,37%	42,08%	0,41%	0,51%	0,46%	57,46%
=6%#!;6	80,06%	63,78%	71,60%	0,37%	1,07%	0,73%	27,67%
=6%#!;6	80,06%	63,78%	71,60%	0,37%	1,07%	0,73%	27,67%
P6#6#!;6	43,89%	14,32%	28,84%	0,41%	0,18%	0,30%	70,86%
P#>#!;6	39,73%	13,95%	27,09%	0,38%	0,24%	0,31%	72,60%
Q&7#!;6	50,69%	16,69%	33,50%	0,51%	0,41%	0,46%	66,04%
8&?9#!;6	92,66%	84%	88,69%	0,24%	0,68%	0,44%	10,87%
P;H"(\$	67,31%	42,90%	53,83%				44,51%

Illiteracy, Ljubodrag DimiZ, Kulturna politika Kraljevine Jugoslavije 1918-1941, II, str.192

/E%\$# 3

D&8;.'#(\$9 "';730.'7 1\$ 2("%3+1\$+\$ 454

Во некои краишта неписменоста била и повисока од 80% и тоа воглавно биле жени. Според важечките закони само четиригодишните основни училишта биле задолжителни.

Во целата држава постоеле само 3 универзитети: во Белград, Загреб и Љубљана, а по еден факултет постоеле во Скопје и Суботица.

:6BM4H6:M

1921	1931
51,5%	44,0%

Illiteracy, Ljubodrag DimiZ, Kulturna politika Kraljevine Jugoslavije 1918-1941, II, str.12

/E%\$# 4

2"& "';730.'\$3+" -%.** .*. "0#"3**\$(" D.%7&" I(7+"79" 1\$ 2("%3+1\$+\$ 454 1925.

Високиот степен на необразованост во јужните покраини е основно прашање на кое му се посветува големо внимание, а основните училишта се отвораат не само со иницијатива на владата туку и со приватни уплати на селаните. Се проценува дека во Босна и Македонија училиштата ги посетуваат два пати повеќе ученици отколку пред 7 години...

State initiatives, aivko Avramovski, ОBritanci o Kraljevini Jugoslaviji -godiYnji izveYtaji britanskog poslanstva u Beogradu- 1986, Arhiv Jugoslavije, Beograd, Globus, Zagreb

/E%\$# 5

@#73+1\$ 1\$ 4\$#("7.

На 20-ти јуни 1928 година Пуниша Рачиќ од говорницата во собранието пушташе со пиштол во Павле Радиќ, Стјепан радиќ, Гуро Басариќ, Иван Гранца и Иван Пернар. Тоа беше повод за воведување на диктатура.

http://en.wikipedia.org/wiki/Stjepan_, 28.03.2012

/E%\$# 6

B(\$&%"07("=. " >7&+"+8("

“(...) Дојде часот кога помеѓу народот и Кралот не може и не смее да има веќе посредник.”

“(...) Парламентаризмот кој како политичко средство, кој по традицијата на Мојот незаборавен Татко, остана и Мој идеал, започнаа заслепени страсти да ги злоупотребуваат во таа мера да станаа пречка за секоја плодна работа во државата (...). Наместо парламентаризмот да го развива и јакне духот на народното и джавно единство, тој – ваков каков што е – започнува да го доведува до духовно расуло и народно разединување...”(...) Поради тоа самиот решив и решавам дека Уставот на Кралството СХС од 28 јуни 1921 година, престанува да важи. (...) Народното Собрание (...) се распушта.”

Price iz XX veka, Platoneum 2002.

Прашања

1. 2\$7 3. ;(.A&7+.)" ("1\$9 '' *.0\$&(+79"+" 3\$ 1\$).09" 3\$ 1"&1" \$#(")\$.1" 3+(8&+8("?
2. 2"&1" #7%" ;\$%7+7A&+" 37+8"F79" 1\$ 2("%3+1\$+\$?
3. L+\$ 3"&%. &("%\$+ 7 "*07'73+("F79"+ "*" ;\$3+7-""+?
4. 2\$7 #7%. "(-80.'+7+. " &("%\$+?
5. >"%7 *'.3 #7 #7%\$ 1\$)0\$?'\$ **" 3. 1\$3;\$3+"17 +"&\$1 17* "" &\$'+(%\$)?

/E%\$# 1

R\$" I8*"97 \$*#71" *"- \$ 73+"&'.
)"0.+\$ " 31\$9"+" &8K")" 1(0. "
(\$*.'*.\$+ " &("%\$+

Оддел на државната тајна полиција во Сомбор
Заведено 06.06.1925
До началникот на Државната тајна полиција

Чест е да се извести ова одделение:
на ден 27 јануари ова година, а на роденденот
на Неговото Височество кралицата Марија, Роза
Будај со стан на улица Светозар Милетиќ бр. 21
не сакала да го истакне знамето на својата куќа
во име на свеченоста, но

/E%\$# 6

'..-\$+" \$* 1(.0.+\$ " *7&+"+8("+" " &("%\$+ ,%.&3""*(

Во нашето соседство живеел еден трговец, познат како "голем" ХСС-овец. Често во јавноста со погрдни заборви го критикувал режимот. Потоа би го довеле во полициска станица, малку би го распрашувале и гнавеле, па би го пуштиле. И така често. Имал три сина и ќерка. Третиот син му се родил 1929 година, о убиството на Стјепан Радиќ и воведувањето на диктатурата на Крал Александар.

На тој трет син му го дал името Александар, на општо зачудување од познаниците. Кога познаниците го прашувале зошто на синот му го дал тоа име на омразениот крал, одговорал во свој стил: "За да можам слободно да му е... мајката." (тоа во нашиот жаргон значи – псуење). Така сите во градот се смееа кога тој ќе се издеруваше на синот и ќе го псуеше со полно име.

Testimony of M.J. from Dubrovnik 1930's

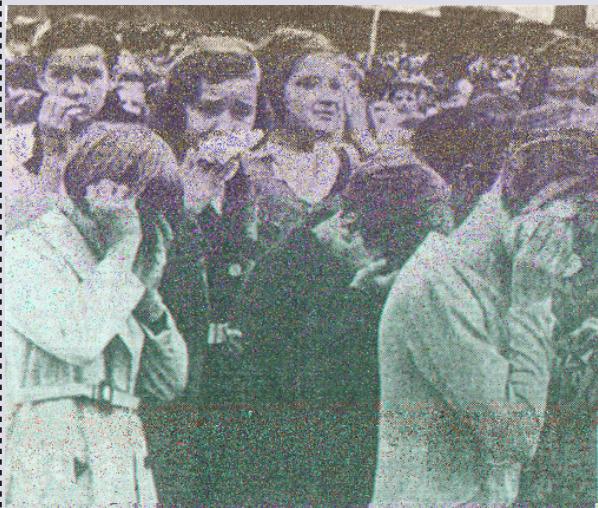
/E%\$# 7

B\$-(.#" ;\$1\$(&"

King's funeral, Black-white Belgrade(5.04.2012).

/E%\$# 8

R"3%;"&"7 %8S. " ;\$-(.#\$+ \$* &("%\$+

<http://www.pogledi.rs/diskusije/viewtopic.php?t=18563&sid=8c22c4cf298f28e689db13bd0c012b4b>

Прашања:

1. G\$<+\$ R\$)" '. 3"&%" *"- \$ 73+"&'. *(?"1'\$+\$)"0.?
2. >"%7 . 0\$?. '\$+;\$(& #.) \$#(")\$1"7.?
3. 2"&1" . ;\$)7F79"+" \$"7F73&7+. ;\$*(?81"A7 1\$ 1(.0. "
 *7&+"+8("?
4. 2\$9 ;(8?" \$+;\$(?
5. 2\$7 3%\$#\$7 #7%. 83&("+'7? 2"&\$ +\$" 1%79".%" ?71\$+\$+ "
 %8S.+\$?

/E%\$# 1

,*07'73+("F79" 7 &\$(8;F79"

1925.

"Управата во оваа земја е неефикасна, лошо организирана и корумпирана. Додека во предвоена Србија имало 40.000 државни службеници, нивниот број од војната па наваму е зголемен на 280.000, иако Југославија има само три пати повеќе жители од предвоена Србија (...) Корупцијата цути од највисоко до најниско ниво."

Zivko Avramovski, ОБританци и Кралевини Југославија, Zagreb,
1988..

/E%\$# 2

B\$-. * \$* 173\$A7" (...) 3\$3+\$9#" 1\$
3\$3. *'7+.).097

1925.

"(...) Можеби ќе помине многу време пред да исчезне нездравата атмосфера во Белград и тешко можеме да очекуваме дека една балканска држава ќе усвои ефикасни методи на западните цивилизации, сем ако не дојде до постепено јакнење на европската култура. Меѓутоа, можеме смело да тврдиме дека, како по своите меѓународни односи, така и по својата внатрешна ситуација, оваа земја стои подобро од своите соседи."

Zivko Avramovski, ОБританци и Кралевини Југославија, Zagreb,
1988..

/E%\$# 3

61(\$;3&7 *(?"17 &\$7 1\$ 0.S81\$.7\$+
.(\$7* 1\$1%. *7&+"+8("

"Европа меѓу двете светски војни се состоела од вкупно 29 држави. Во 1920 година сите земји освен три можеле да се впишат како демократски. До крајот на 1938 година не помалку од 16 држави станале диктаторски. Нивните лидери имале апсолутна моќ која била над било кое уставно ограничување.

Од преостанатите 12 демократии, седум се распаднале во периодот 1939-1940. Така кон крајот на 1940 година во Европа постоеле само пет демократии: Велика Британија, Ирска, Шведска, Финска и Швајцарија."

Диктатури се воспоставени во Унгарија (1920), Полска (1926), Австроја (1932), Литванија (1926), Латвија (1934), Естонија (1934), Албанија (1928), Југославија (1929), бугарија (1934) Романија (1938), Грија (1936), Шпанија (1923-1929 по граѓанската војна) и португалија (1932).

S.J. Lee, The European dictatorship 1918-1945, London
1987, 1-3 .

/E%\$# 4

61(\$;3&7 *(?"17 &\$7 1\$ 0.S81\$.7\$+ ;.(7\$*
1\$1%. *7&+"+8("

D+"%2\$ %\$ 4\$#\$'\$

?& 1#+,%\$:>\$.+ &:+5+=+%/ 2#=,\$./+ 4&/ ,&,+5+ 2/4'\$3#\$
?& ./%\$:>\$.+ &:+5+=+%/ 2#=,\$./+ 4&/ &.'\$%\$5+

/E%\$# 5

R."&F79" " *7&+"+8("+" \$* 3+("" "
;#\$7+7A&+" .07-(F79"

"На 5 јануари се навршуваат две години од прогласувањето на воено-фашистичката диктатура во Југославија. Две години на управување без "посредник", непосредно и крваво насилие на Белата рака и кралот, темнината и неправдата, угнетување и плачкосување. Две години на страшен воено-полициски терор, масовни убиства, србизација и насилино создавање на една нација, денационализација и колонизација и плъчачање на несрпските народи во Македонија, Косово, Црна Гора, Хрватска и др. (...) Поради тоа осумнаесетгодишниот Белградски режим во Македонија, еден крвав терор на масовни убиства и национални угнетувања. Илјадници Македонци паднаа од куршум или нож на органите на властта. Десетина илјади биле уапсени, исценирани се преку десетина илјади политички процеси, десетина смртни пресуди се изречени над Македонци. Затворани се училишта, забранет е мајчиниот јазик, посрбени се семејните имиња и презимиња. Страшна корупција и плъчка царуваат во македонија."

K&6-A\$M6A "-2A 0,.128 1931 НА",

Прашања:

1. 2"&\$ 9" -%. *%" #(7+"3&7\$+ "0#"3"*\$ (37+8" F79"+" 1\$ 2(" %3+1\$+\$!8-\$3%"179"?
2. 2\$7 *'.<'7 ;(#%0.07 3. 3%7A'7 3\$ +\$- <'7\$+ ;.(7\$*?
3. 2"&\$ +7 #7 -7 (.<7%" \$17. ;(#%0.07 (#.) 1\$1.*81"=." *7&+"+8(")?
4. 2"&1" #7%" ;#\$7+7A&+" &%70" 1\$ \$3+"+7+. .1(\$;3&7 *(?"17?